

НАРОДНА СКУПШТИНА

СЛУЖБЕНИ ЛИСТ О РАДУ СРПСКЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

ИЗЛАЗИ СВАКИ ДАН ЗА ВРЕМЕ СКУПШТИНСКОГ РАДА

ПРЕТПАДУ ПРИМА

КРАЉЕВСКО-СРПСКА ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА

ЦЕНА ЈЕ ЛИСТУ:

за Србију 6 дин. месечно-
од једнога броја 0-10 дин.
за стране земље поштомског савеза 15 дин. месечно

УРЕЂУЈУ СКУПШТИНСКИ СЕКРЕТАРИ:

Ранко Петровић, Доброслав Ружић, Љуб. П. Ћирић.

Број 63

ПОНЕДЕЉАК 11 ФЕБРУАРА 1891.

Година I

54 САСТАНАК

3 фебруара 1891 год. у Београду.

ПРЕДСЕДАВАО ПОТПРЕДСЕДНИК

Димитрије Катић

СЕКРЕТАР

Љуб. П. Ћирић

(НАСТАВАК)

(Повластица за свице)

Кад је просечна цена једног килограма отпремене свице	онда плаћа повластичар за 1 кгр. чаура по	или за један килограм чаура свега
до 50 дин.	4 пр. од сваког л.	до 2 динара
50 „ 55 „	4 ¹ / ₄ „ „ „ „	2.12 до 2.34 дин.
55 „ 70 „	4 ¹ / ₂ „ „ „ „	2.47 „ 3.15 „
70 „ 80 „	4 ³ / ₄ „ „ „ „	3.32 „ 3.80 „
80 „ 90 „	5 „ „ „ „	4.00 „ 4.50 „

и т. д. за сваких даљих 10 динара цене свице цене се цена чаурица за $\frac{1}{4}$ паре на килограм и динар.

Тако на пример кад је просечна цена отпремене свице 56 динара, онда ће повластичар плаћати чауре по $56 \times \frac{1}{4} = 2.52$ динара. Чауре друге класе — шкарт — плаћа ће повластичар половином горе одређене цене.

Које чауре долазе у другу класу — шкарт — одредиће комисија (члан XII) у споразуму са повластичаром на основу унапред углављених мустара, које ће се запечатити и депоновати код Министарства народне привреде.

Чл. XIV.

Повластичар је обавезан за време док ова повластица траје плаћати државној благајни по 3 паре дин. од сваког килограма купљених чаура.

Како ће се овај приход контролисати о томе ће прописати нужна упутства Министар народне привреде у споразуму са Министром финансије.

Чл. XV.

Производњу чаура не може повластичар ни локално ни квантитативно ограничити.

Чл. XVI.

Повластичар је дужан подићи фабрику за отпредање свице чим годишња производња чаурица достигне количину од 100.000 (сто хиљада) кгр. Он може ову фабрику подићи и пре, ако за потребно нађе.

Чл. XVII.

Ако повластичар не подигне фабрику и не отпочне у њој радити и онда, кад се констатује да се у земљи производи 100.000 кгр. чаурица, губи ову повластицу, а положена кауција припаће државној благајни, о чему ће га министар Народне Привреде решењем известити.

Чл. XVIII.

Повластичар је дужан од дана кад фабрику подигне, па даље за све време трајања ове повластице, да одржава непрекидну радњу у фабрици. Но у случају рата, или каквих елементарних сметња, не сме обуставити рад дуже од једне године дана, а за даљу обуставу рада мора тражити одобрење министра Народне Привреде, који ће се по сретвом стручне комисије уверити и донети решење о умесности тога предлога.

Чл. XIX.

Повластичар је обавезан, да одмах при преговору о овој повластици положи кауцију од 10.000 (десет хиљада) динара у новцу, или у српским државним хартијама од вредности за сигурност остварења ових обавеза, која ће му се кауција вратити чим комисија, коју одреди министар Народне Привреде, констатује, да је фабричка радња отпочета.

Чл. XX.

Повластичар не може осим на своје законе наследнике пренети ову повластицу без одобрења министра Нар. Привреде.

Чл. XXI.

Повластичар је обавезан, да у својој фабрици првенствено узима српске раднике.

Чл. XXII.

Повластица ова престаје важити:

1. Кад јој рок у члану I истече.

2. Ако повластичар не подигне фабрику у смислу члана XVI или не испуни друге обавезе прописане овом повлашћом, онда ће му се повластица такође решењем одузети, а кауција припасти државној благајни.

Чл. XXIII.

Овај закон ступа у живот кад га Краљ потпише.

Мишљење Државног Савета.

Господине Министре,

Писмима вашим од 20 и 21 новембра прошле год. ШБр. 7251 и 7324 изводели сте послати Државном Савету на проучење пројект закона за повластицу господињу Еразму Марију из Асколи-Пичена у Италији, за фабричку прераду свиле.

Проучивши поменути пројекат, Државни је Савет мишљења, да би га требало усвојити, са извесним изменама, које ми је част саопштити вам.

Чланове I, II, III, IV, V, VI и VII, требало би усвојити овако, како у пројекту гласе, но код чл. VII по мишљењу Државног Савета требало би јасније одредити по коме ће се закону такав кријумчар казнити, да ли можда по царинском.

Чланове VIII, IX, X и XI по мишљењу Државног Савета треба усвојити по пројекту.

У чл. XII по мишљењу Државног Савета, имале би се ове измене да учине: у деветој и десетој врсти изоставити ове речи: „се у споразуму са повластицаром,“ на место тога ставити: „Министар Народне Привреде по саслушању Привредног Савета“ и онда следећу реченицу само исправити место: „и напред поменутом комисијом за то одреде“ да гласи „и напред поменуће комисије за то одреде.“

На ове измене у чл. 12 ви нисте пристали, господине министре, а на остале изјавили сте свој пристајак.

Чл. XIII и XIV по пројекту.

У чл. XV у другој врсти место речи „локално“ требало би ставити „по месту“ и у истој врсти место речи „квантитативно“ ставити „по количини.“

Чланови XVI, XVII, XVIII и XIX по пројекту.

Члан XX по мишљењу Државног Савета требало би изменити и у неколико допунити, те да гласи овако:

„Повластицар може једино на своје законе наследнике пренети ову повластицу, а на друге само по одобрењу законодавне власти.“

Члан XXI по пројекту.

У члану XXII имале би се ове измене да учине: у тач. под 1 речи „у члану I“ пребацили на крај реченице и ставити под заградом, тако да та прва тачка гласи: „1 кад јој рок истиче (члан I).“

У тач. под 2 у другој врсти речи: „у смислу“ ваљало би заменити речима: „према одредби;“ а у четвртој врсти изоставити реч „такођер“. На крају ове друге тачке требало би додати још и ову нову реченицу: „о томе решиће министар Нар. Привреде.“

Члан XXIII по пројекту.

Саопштавајући вам изложене примедбе Државног Савета, мени је част, господине министре, уверити вас и овом приликом о мом истинитом поштовању.

ПРЕДСЕДНИК ДРЖ. САВЕТА

Др. Л. Докић.

Министарство нар. привреде

ШБр. 533

28 јануара 1891 год.

у Београду.

Народној Скупштини

При свем том, што Србија има врло повољне услове за развитак свиларства, ипак је оно врло назадно, на жалост на нижем ступњу, него што је некада било. Налазећи, да би ову привредну грану знатно потпомогло и унапредило предузеће, које намерава у Србији подићи Еразмо Марије из Италије, ако му се даду за то олакшице изложене у под. /, приложеном пројекту повластице, — част ми је поднети овај пројект Народној Скупштини на решење, заједно са мишљењем Државног Савета.

Министар
народне привреде

К. С. Таушановић.

Потпредседник — Овај предлог упућује се секцијама.

Сад прелазимо на дневни ред. На дневном је реду претрес буџета у начелу. Има реч г. Тодор Тудаковић (није дошао); онда има реч: Тривун Милојевић.

Тривун Милојевић — Кад је реч о буџету у начелу, онда немам шта да говорим, пошто су многи говорили против, а мало их је говорило за. Буџет у начелу треба да се прими и немам шта против тога, јер кад тога нема онда стоји цео точак државни увочен и не може се кретати. Истина је лепо говорити овде пред Народним Представништвом у овом светом дому о штедњи. Штедња је лепа ствар, само када се може и има од чега штедити. Та штедња зупи на све стране, и многи гледају да се њоме популаришу. У једној кући која је пуна, лако је и штедити и давати, и све и свја, али сваки онај, који хоће да штеди и хоће такве уштеде, као што су неки говорили, треба да знају да штедње не може бити код нас, кад имамо да плаћамо 22 милијуна само интереса на дуг који постоји. Кад знамо да је буџет пре 10 година био толико и толико милијуна, и када знамо да је неко задобно право на плате, пензије и на остало тако што, онда нема ни говора о штедњи, нема ни говора да се може ово и оно избрисати. Камо среће да можемо ово избрисати и казати не дамо ништа, него све из почетка.

Што се тиче саме штедње, ја не бих имао шта да кажем. Мој пријатељ и друг школски Драгиша Станојевић, са овим што је он изнео да је буџет у 43 милиона дин. довољан да се држава српска може кретати и набављати своје потребе, ја би замолио све посланике и саму владу да му уступимо, да он састави кабинет и да издржи тај државни апарат са том цифром. Но на жалост он то не може бити. Што се тиче г. Авакумовића и Алимија Васиљевића и осталих либерала, њима не би могао поверовати, јер они би повећали буџет још много више, као што је било 1877 г., када је био буџет 10,000,000 динара, а одма 1878 год. 20,000,000 дин. Тако би исто било и у овој прилици код њих, јер су то стари ујдурмаши, па кад би по несрећи дошли на управу, одмах би буџет био од 57,000,000 на 114,000,000.

После говора пош Марка Петровића, ја не би имао шта да кажем, јер он је лепо казао: све оно што је нужно и потребно, мора се одобрити, а када се дође на специјалну дебату, тек ћу онда неколико речи код неких позиција, где се може уштедити, и говорити. Што се тиче дебате у начелу, ја немам шта да приметим, него имам да кажем још то: камо среће да је наступило тако време и стање и код нас као у једној држави, која је далеко од нас, и која је скинула не-просредни порез, јер има довољно новаца у каси, али нас је Бог од тога сачувао. Но као што рекох мало пре, када дођемо на поједине позиције и када буде специјалан претрес, тада ћу имати да по где где кажем штогод, о штедњи нарочито, да се треба добро чувати од пензионирања здравих и способних људи, који би још могли да послуже. Не би требало пензионисати, него кад је ко крив, нек се тужи суду и осуђује или ослобођава и да се не премешта по потреби службе; а у исто време да се умоли влада и да Скупштина санкционисне да се стане на ту основицу, која је нужна када полиција отида да врши извесне послове које ће вршити истражне судије, а добиће и финанси и онда да се то да старим чиновницима а не новим, те да се тиме не умножавају пензионари, којих као што се види, има у овоме каталогу на 800 и на које се троши 2,000,000 дин. Но о том ћу проговорити детаљније у специјалној дебати.

Ранко Тајсић — Моје је свагдашње уверење било, да држава треба да постоји, да се снажи и велича и да све своје силе употреби на то, да своје народне елементе састави у једну политичку целину.

Када бих устао да говорим у основи против државних установа, у којима се њено биће огледа, кад бих тражио да се оне увидају или да се на њима до крајности штеди, томе не би било оправдање ни у мојим прошлим ни у мојим садашњим теориским и практичким назорима. Ја у ово прилично мојих година нисам живео онде, где се ништа не даје, него

сам живео у држави и имао сам прилике, да претресам буџет више од 10 год. и кад би дошао сад на ту мисао да треба избрисати све што се даје, било би од мене неумесно. Тако исто било би неумесно, да држим велике фразасте беседе противу цифара, које су изложене на артиџи, и које саме за се врло јасно говоре. По томе мисли оних говорника, који су беседили противу буџета, нису нише нужне и падају пред чистим цифрама.

Одвојено моје мишљење о буџету за ову годину нисам засновао ни на чем другом, него на најбитнијој неопходности штедње. Када се сравни овогодишњи буџет са прошлим буџетом, или кад се сравни са буџетима за ово осам последњих година, видеће се колико је у којој години предвиђено буџетом да се мора платити, и онда ће се видети да је око 60,000.000 динара од 1882 закључно до 1890 године било дефицита; и сав је овај дефицит попуњен новим изворима и прирезима.

Дефицит је тајнашао, као што рекох, скоро једнако сваке године из годину у годину, а нарочито 1886—7 год. и од бугарског рата. На кад се све то узме, да је се тај дефицит попуњавао новим зајмовима, прирезима и наметима, па опет и то није стигло, него нам је и предпоследња ова година 1889, о којој већ има података, донела дефицит. Гледајући на давања, које народ чини и на тешке напоре с којима их чини, увиђајући како овај приход опада из године у годину а народ све то подноси — па кад то сумирам и упоредим с оним шта он — народ — добија од државе за те своје толике дажбине, онда по мом скромном мишљењу даље се у том погледу не може ниш. У моме пак извештају, ја сам узео ред по ред, позицију по позицију, цифру по цифру, где сам мислио да се може оправдано да уштеди, ја сам и уштедио, а то се види од туда: што сам учинио највећу уштеду на буџету војном. Разлог ми је био тај: и сам уставотворац, који је у уставном одбору израдио Устав са чегири човека и још неколико министара, и он је сам, после његовог раскошног живота, увидео, да неће моћи да се расипа као дотле. Дакле, и он, као највећи заштитник модерног милитаризма, увидео је погибонни утицај његов на наше финансије; а ми смо то увидели куд камо пре и звали смо да је земљама, које су пропале финансијски, узрок била велика војска, која је држана без обзира на државна и народна средства и изворе.

И тај галантни владар није налазио за потребно, да у Уставу, који је, као што рекох, с 4 човека издјектовао, не помене друге струке државне, да на њима баш Уставом може уштедити, но узео је само војни буџет, јер зна да се њиме могу највеће уштеде учинити; јер је знао да је због њега највише замља уiproпашњена, па је у Уставу казао, заборавио сам баш у коме члану али видићу, члану 197 ово: „Колико ће се војске стално под заставом држати одређиваће се сваке године *законом о буџету*.“ Дакле, овим речима речено је ни мање ни више него ово: да је досадашњи буџет војни био највећи и да није требало натоварити на врат народним финансијама толику војску, те с тога мислим да је време да учинимо олакшицу у томе буџету, и да образујемо добру народну војску, како су то и наши стари радили, па су могли постићи првог рата оно, што су ретко ма које државе и државници са неравном војском према непријатељу као ми постигли, а држимо један део од стајаће војске. Тим ће се начином моћи уштедити више. И тако држећи се ових мисли и овакве основе, ја сам без детаљсања неколико цифара освјетљавао из разлога у главном уставним, из разлога, што је до данас војени буџет био најраскошнији. Ту има таквих позиција, за које и сам министар војни не би ми могао казати одмах, кад би га уписао, зашто су ту те позиције стављене. Кад будемо специјално прелазили преко тог буџета, ја ћу онда о њему детаљније да говорим.

Кад завирим човек и у друге буџете, и. пр. у министарство унутрашњих дела, ту је толико увучено класа за једну годину, баш да су и најповољније прилике у држави, па чак да имамо и главних нара у каси, и опет један министар не би смео у толиком броју младих чиновника буџетом од-

редити за авансовање, па пошто је одредио толико класа за унапређење, он је опет тражио општи кредит за авансовање. То ће се видети, кад се сравни шематизам и буџет његов. Кажем дакле, да су најповољније прилике и стање у земљи, не би смели толико младих људи а са мало службени година узети и створити им могућност на авансовање са свим безирвно.

Да је тако и по другим министарствима видеће се, кад загледамо у буџет министар. привреде. Ја знам да у овој земљи има једна грана народне привреде, а то су руде и рудници која очекује наш рад, нашу вредноћу, па да нам баца богат принос, али знам и то, да од један пут не може никаква држава па ни Србија на све руднике пружити руку и на свим местима зачепкати; а да даје опет награде неким „путницима“ чиновницима за просто черкање овде и онде, не би било оправдано. У овој је грани најпотребнији рационалан рад, њу треба тако разрађивати и отварати у корист земље, као што у опште образовани техничари раде, а не као што се чини то са сељским мајданом. Између нових средстава за потпунији успех рудрства, без сумње је сувремени јевтин, железнички саобраћај, а не као што је случај код сељскога рудника, из кога се превози угаљ на пренотонским колима до Ђурије а одатле даље жељезницом или се, у недостатку нашег угља због никаквог подвоза, троши за жељезницу мађарски угаљ и друга страна прашина за гориво. Све то кад се разгледа, видеће се да буџет није склопљен на основу штедње и само нужних правих потреба, но више је складан на памет. Шта су партије обећавале народу и да ли је радикална партија извршила оно, што је народу обећавала, да ли је извршила штедњу као и то, да ли је то учинила либерална или напредна странка — о томе не ћу да говорим, то ћу оставити на страну, па ћу казати да ли је овакав основ газдинства добар за државу, или не. — па ако је добар, добар је и за либерале и за радикале и за напредњаке, а ако ли рђав, — онда је рђав за све па и за државу.

Кад се узме овај буџет, онда ће се видети, да буџет није складан на основи штедљивости и рационалности, него по оној старој пракси финансијској, по којој су досад ишли и сви остали буџети. Међутим то гледајући, мени је било тешко кроз цео мој живот посланички, гледати да влада за владом само зна да тражи нов зајам и прирез за покриће буџета, а до данас да Србија није умела своје приходе и своју привреду тако да увећа за оволико година, као што су то друге државе чиниле. Напротив — као што је поп Марко лено јуче казао, баш они људи, наши Срби, који су дошли из Беча, Париза као школовани питомци и т. д., донели су неке моде и неке луксузе, опили су Боже ми опрости људи, него што су отишли. Оно што смо ми били стекли они су гледали да утроче на којекакве залуднице.

Не треба да се заборави ни на буџет о пензионираним чиновницима, који је тако јако порастао. Признаћу да међу пензионерима има велики или и већи део неспособних људи, било физички било умно, или људи, који су својом дуговременом службом, стекли права на пензију, али кад су већ у пензији, треба ли су ту и да остану, те ја не би имао ништа противу тога, али кад је већина тих људи, који су могли свуда да се провуку и да не раде ништа а да се за то добро наплаћују, па кад су то умели као чиновници они то умеју сада и као пензионари, али они су постављени за некакве дијурнисте, одређени у неке комисије и радили тамо по неки три четири месеца, а неки и три године, онда то је за осуду, јер они или су способни, а и тада треба да служе само о плати, или су неспособни, и тада не могу бити ни дијурнисте ни чланови никаквих комисија.?! Такав рад, господо, није газдинство, него је то расипкућство и очигледно распадање наше, необзирјући се ништа на последице, које ће неминувано за оваким државним расипкућством наступити.

У одбрану свога мишљења, министар финансије наговестно је да је требало штедњу пре одпочети по новом Уставу, а не тек сад. Трџало је вели штедњу одпочети уређењем закона, на основу новог Устава. На овај његов пасус имам да кажем: да у Уставу на стр. 62 у прелазним ваређењима

под 7 стоји: „да ће сви закони бити прегледани и доведени у складност с новим Уставом“. Не овај министар, него ма која влада, која би дошла, треба да зна, да целу конституцију закона, нарочито финансијских закона, треба да регулишу на основу новог Устава; јер треба знати да све установе, које су подгризале народ као мољца кукуруз, н. пр. Државни Савет, начелства, конзисторије, велике плате и пензије, сувишне владице и т. д., да су те установе тако биле склонне паду пред промену старог Устава, да је требало с њима свршити. И ко их је довео до пада? Опозиција а нарочито радикална странка, која је дуго година у Скупштини тражила штедњу и доказивала њену потребност. Ну новим Уставом чланови свих партија, а нарочито њих четворица са Краљем Милошем, све су те установе оживели и понова утврдили; и кад хоће труле установе да утврде разуме се, да је требало најпре све законе довести у склад према данашњим финансијама, па и плате и установе свести по могућству оног, који вам плаћа, а то је народа. Треба видети како се порез прикупља, па тек онда ређати законе. У монополу дувана чиновници су аванзовали неправилно и закон је изигран; јер нигде нема почетника да је почео од онога места откуда треба да почне, од треће или четврте класе, све је то прешло преко половине тога, као да је сваки у 20-ој години службе. Кад га погледам а он млад човек а има већ 1000 талира; под кнезом Милошем па и кнезом Михаилом не би био још луноплатежан практикант. Одмах ти је он капетан, начелник, кад их погледате требало би да у касама има хиљадама блага у готовом а не у дугу.

Министар финансије рекао је, да извори за попуњавање дефицита постоје једино у закону о порези. Тим речима рекао је, да треба ударити још на оно на шта није ударено. Господо, држава је узимала од свију и дизала порезу на све, па кад један део народа остаде го, онда иде даље и узима; па кад и ту истера на крај онда куда ће! Мора опет оне голе да хвата па да им скида кожу са леђа. Тако финансирање зна свако, по том плану и сва створења раде, једу док има па једном месту па кад ту нестане иде даље. Таквога газдовања, господо, треба се страшити. Оваква одбрана једнога министра о свом буџету, који није основан на штедњи, није никакав разлог.

Говорено је о дефициту, и ја сам о томе говорио у одвојеном мишљењу, јер видим да га има. Овде су многи доказивали да га нема. Ја нећу да се мешам у ситне партије прихода, хоће ли га бити, јер нисам никакав ситничар, али има страна једна, која може одмах да разликује шта је чист дефицит, и та страна показује ми ово. У приходима, где се говори о разним приходима под бр. 1 каже се: од наплате прошле вересије 5,000,000. Представите сад ово. Нека се по овом буџету све суме, у целини у 57,000,000, наплате па и ових 5,000,000 дн. вересије. Али, за идућу годину 92 мора се опет имати тих 57,000,000 али ових 5,000,000 нема, јер су ове године наплаћени. И ви за идућу годину морате тражити нов извор, јер више вересије нема. Кад су вам вратили дужници ове године, до године немате ништа да примате од дужника. Дакле баш све да изађе до последње паре, ових 5 милиона не могу се узети до године, јер је сва вересија покупљена и онда ових 5,000,000 остају као дефицит. Нећу да говорим о партијама других прихода, где је недостатак извештај, оћу да говорим још о једној партији, која чисто казује недостатак и каже: тумарало се, тражило се, ленило се, претурало се али ово немам где да нађем. Ова дакле партија и друга до ове, а на име: партије под бројем VII. за изравнање последње две партије од 3 и више милијона динара, оне су апсолутно празне. Та су три милиона чист неизлазак, дакле изилази равно 8,000,000 дефицита. Ја бих смео главу да заложим, — да не говорим о имању, јер ви не знате да ли га и имам — смеј главу да заложим, да је ове године дефицит 8,000,000. Нећу да кажем, какви ће бити нови извори; они ће бити са вајетом и не могу много изменити, јер нису на штедњи основани буџетски издаци, па да и од мањи извора видите асну. Главна је да данашње стање ствари доказује да има у нас око 8,000,000 дефицита и видићемо да ће га и бити то-

лико. У једном говору г. министар је рекао: да дефицит, који се јавља у прикупљању порезе не долази отуд што народ нема да плаћа, него што нема ко да купи, нема чиновника да герају народ, да продају и наплаћују. У атар истине или неистине овог министровог навода утврдиће ово што иде: Има једно извешће у „Огадбини“ а то је извешће изградно, један чиновник из министарства финансије, ја ћу вам из њега само неколико врсти да прочитам. Он говори овде о порези, како је купљена, је ли купљена пазор или не, па каже: у прошастој рачунској години, у окрузима брдовитим и сиромашним, наплаћивани су порези и прирези, есекуцијом од сваке 14 пореске главе. Тако је било на Руднику и у Драгачеву, а 400 непокретних сеоских добара, узето је у попис за наплату пореза у срезу козничком, округу крушевачком, где нема више од 5513 пореских лица!! Ја вас питам кад се наплата врши продајом непокретности у овој размери ја питам: да ли ту нема ко да купи порез државни или нема човек да да. По томе схватању ја разумем да је у наплаћивању велика патега и да се из ока из бока наплаћује. Идите у наше крајеве, па ћете видети да се последње ствари из куће продају. Да ли је то овда пазор, или што нема ко да купи? Народ не сме да одриче да плаћа, али нема; три рата укратко, зле године, обљачкан његовом рођеном државом и господом народном па нема. — Сви разлози који су овде пали у одбрану буџета овакав, какав је, мени се чини да су неосновани и чини ми се да је моје одвојено мишљење пажљиво израђено, С тога би замолио Скупштину да за основу претреса узме моје одвојено мишљење, па нека га упоређује са буџетом, који су нам поднели, па ако нађете да треба штедити, и још више, у шта ја не сумњам, ви штедите, а ако мислите да не треба, а ви товарите, ударајте па ће те скоро видети, да ће они, на које товарите без питања, сами скидати терет са себе, неправдо натоварени, без нашег одобрења. — Дакле боље да олакшамо буџет ми сами.

Панта Срећковић — Ја сам у почетку изјавио да имам одвојено мишљење, које ћу казати, кад се буџет буде претресао у појединостима, и сад не бих устао да нисам овде чуо неке говоре, који ме управо натерују да исправим неке криве појмове и само ћу о томе говорити. За доказ да треба исправити ове криве појмове, ја ћу навести ову изреку: не бојмо се ми дефицита у буџету, него се бојимо онога дефицита у главама (Смех). И заиста је тако. И приватан човек кад хоће нешто да скупи, кад хоће нешто да уради он употреби и задужење, и има и дефицита али енергијом и радом савлада све тешкоће, само ако нема дефицита у глави. Дакле мени се чини да ми треба да се очистимо од кривих појмова у главама, од лажних мисли, па са овим дефицитом у буџету ми ћемо бити врло брзо готови. Молим вас немојте ми замерити, што ћу ја казати још неколико оваких изрека. Ја сам рад да кажем оно што мислим.

Друга је једна погрешка, коју сам ја приметио овде у целом претресу; она такође долази од погрешних појмова. Према тим погрешним појмовима изгледа тако, као да смо се ми родили где ништа није урађено, па треба све изнова да почињемо. За доказ да овакви појмови врло хрђаво утичу на цело економно стање у овој земљи, ја ћу да наведем. Узмите „Дневни Лист“ и наћи ћете како некакав ђак пише „надлежнима“, а ту се паравно разуму министри, па и ми сви који овде седимо, — он вели у чланку: „при вам образ био“. А за што? За то што неће да се ради онако, као што би ђак хтео. Дакле он савете даје како се кућа кући и како се држава обдржава. Ја држим да ми треба једном с тиме да квитирамо. Ту није устао један државник па да што зрело и паметно каже. Оно може устати један посланик, па исказати своје мишљење, као што је учинио г. Ранко Тајсић: „Ја овако мислим“. Бадава је то што ти мислиш кад ту треба проучити цело стање. Буџет је сума економне, унутрашње и спољашње политике. Колико си завео установе, мораш на њих и трошити, оне су основане на законима, било их је и сувишних и свакојаквих али мало каквих треба. 1833 год. Кнез Милош издао је наредбу, да сваки сељак мора посејати толико и толико кукуруза, толико и толико тога; а у нас долазе са за-

нада школовани људи и доносе неко радничко питање. Међутим код нас постоји „нерадничко питање“. Наш свет пати и страда од нерадника и стоје толике земље необрађене, има виноград неокпан, и ми страдамо од „нерадничког питања“. (Смех). Дакле све што је дошло код нас са стране, искварило је главе и неумемо просто да се оријентишемо. Код нас се говори о некој комуни, о неком социјализму, и буди те бог с нама каквих ствари још нема. Ми туђу бригу водимо; ми расправљамо питање, како ће да се прекроји свет. Нама то ништа не треба, ми то нисмо кадри да решимо. Ми треба да узмемо стање какво је код нас, и према томе стању да доносимо законе, и онда благо си га нама.

Нека ми опрости г. Ранко за овај мој говор што ћу одмах наставити.

Јуче сам слушао многе говоре, те крив је овај, те крив је онај, а међутим и ми правимо погрешке, а не видимо да их правимо.

Мени је причао г. Ранко овакву једну ствар, кад се искупила Скупштина 1880 г. Онда је била општа повика на либерале. Скупштина избере једну комисију, и у тој комисији био је и г. Ранко. — Ево овде је г. Ранко и он ће то потврдити. — Ранко ми вели, кад је изабрата та комисија: „Одемо да прегледамо касе. Кад се дигнемо тамо, покажу нам те једну кесу, те другу кесу“. Говорило се да је митрополит покراо неке паре, међутим вели: „кад смо отишли тамо, нађемо паре, које му нису ни издате. Досади нам се — вели — то бројати, јер видимо да стоје сви деспозити и фондови као пуне кошнице“. Шта више — вели — у фонду деспозитном било је 13.000 дуката, кад су сишли либерали с владе. Ја у то верујем, и знам да је тако и било. И за то се нисам ни бојао ништа.

Ово сам нарочито казао за то, што је један посланик нарочито говорио о програму радикалном и жали што програм није над Уставом и да с тога не могу да се уштеде изврше — просто вели томе смета Устав. Ја држим да је то погрешно мишљење, ја мислим да је време да ми престанемо да вичемо на овај Устав. Господо, ја мислим да на свету нема бољег устава него што га имамо ми, и ако нам не ваља Устав, онда значи да нема на свету горег народа од нас (Смех). Јест, господо, треба да се исправе ти криви појмови, јер од отих кривих појмова долазе све ове препирке и растење буџета.

Ја сам вам навео две изреке и мислим да ће те признати и прву и другу па и ову трећу, која гласи: нико се неметан на свет не рађа“. Јест, Господо, сваки ко до памети дође, он дође или идући у школу или помоћу великог труда, муке. Ја кад сам пошао у школу уписао се 5.000 ђака а кад сам оставио школу, само су четворица свршила са мном. Да је то лак занат свршили би сви школу али то је најтежи занат, у нас окренуто се иде. Ако је ко спреман и вичан нађе се ко му опет може одрицати спремност.

Ја сам убеђен да код нас има таквих људи, који ће казати: ја знам хемију боље од Лозанића, то, то је несрећа због које страдамо, што сваки код нас може казати: „ја мислим“ а овамо ништа не зна.

Да вам наведем још један пример, шта је било кад смо претресали питање о жељезници. Били сви мин. донели глобус. Прегледали смо, шта чинили нисмо, кад се дошло на претрес и неки Н. Михајловић рећи ће, да ми то манемо то је велика ствар, да најпре одемо у село и да се договоримо. Ја се нисам могао стрпети и казао сам, кад ти не знаш после месец дана ја шта ће ти онај из јаруге казати. (Смех).

Ја желим да видим људе поштене и наметне на управу; ја желим да су ти људи спремни и дорасли за тај посао да треба спреме, дуге спреме, школовања и огромног знања уједињеног са поштењем.

Кад ја то видим онда могу да се запитам и договорим: хоћемо ли да смањујмо или нећемо, на овим позицијама или не. Мени се чини, да све погрешке нису овде до буџета него погрешка лежи у програму. А да је дониста погрешка у програму ево вам доказа. Доказ су и наши народни переди.

Кад су у нас 1842 год, страдали људи и били изјубени, гада су дошли други људи од оваца и коза и хтели и они да суде, 1858 године није нико пострадао а 1868 године, пензионни је фонд доста нарастао. За тим водила се политика и дошла је 1880 године, онда је дошло и то под утицај програма, и ондашњи људи кад виде то, они онда потегну на пензионни фонд подигну на 500.000 динара. Но то није само 500.000 динара, јер на места тих пензионисаних чиновника морали су друге поставити, а то их је стало милион. Свега дакле милион и пет стотина хиљада динара.

Немојте се наћи увређени, али и ви сте, господо, радикали пали у ту погрешку; и ви сте сад утицајем програма и појединих посланика, те изјуби овога, те изјуби онога, обраћали пажњу на то, те је са тога пензионни фонд 2 милиона динара а поред тога требаће још два милиона и на чиновнике. Ето дакле, од куда је дошао овај дефицит, кад се само на ове две ствари погледа, дошао је од партијског безумља.

Сад хоћу да пређем на буџет каква је. Буџет се може да кроји или на основу уштеда или новим државним предузећима, на тај начин може да се покрије дефицит и доведе у равнотежу. Било да је ново предузеће отпочето, ја држим и по души и по срцу да се то на један пут не може учинити, а мислим да ће се сваки са мном у томе сагласити. Нема сумње, да је буџет велики, о томе не може бити разговора, но ако узмемо лањско решење онда буџет казује, како сте ви учинили ово повишење у буџету. Лањске године био је буџет од 47 милиона динара, али у њега нису ушли приходи од железнице, монопола дувања и соли. Дакле сад су ушли бруто приходи од 36 милиона, а кад томе још додате 15 онда је то 51 милион. То ми знамо да има да уђе у касу а и може да уђе. Сад овај вишак то је остатак од пређашњег нашег кућења, и ми сад радимо овако исто као и они што су пре нас овде седели и одобравали, а то изгледа као и кад је на Косову изгубљена и војска и кнез Лазар, па би ми то хтели сад да васкресемо, но ми можемо то само да поправимо. Ми овим буџетом хоћемо да доведемо наше финансије у равнотежу, но у том случају треба да имамо на уму једну ствар. Где се налази та ствар? Кад је први пут Устав хтео да изађе, ја сам онда са Митом Јовановићем, председником пожаревачког суда поднео предлог за упрошћење администрације, те је се тим могло на буџету да уштеди 1 милион. Али упростити администрацију, то би била ствар свршена али није усвојена и ја верујем, да то не може сваки да уради, и да би се дефицит поправно, ту треба не само не имати дефицита у глави него имати и плус памети него обично. Мени се чини да се овај дефицит може уклонити *само упрошћењем администрације*. За доказ овога ја сам говорио са једним истражним судијом округа крагујевачког. Он је мени причао ово, вели, кад сам дошао у срез предао ми је капетан 252 не свршена предмета. Добио сам собу која је таман добра за пандура, шта више прете ми и не даду ми да заватам воду из бунара и вели да они сад немају никаква посла. Дакле мени се чини да се овај дефицит може уклонити *упрошћењем администрације* али најпре треба отклонити наше програме, који ми стављамо више Устава. Устав је највећа светиња за нас, а сви програми не вреде ни две паре, и ми треба да се постарамо, како ћемо да доведемо буџет у равнотежу а начин за то је упрошћење администрације. Овим се може половина дефицита уништити, а друга половина може се уништити државним предузећима у што већем размену, рецимо сењског и крупањског мајдана и т. д.

Наш дефицит није страхан, него је страшно, ако *не умемо да га поправимо*.

То сам имао да кажем на оне говоре, које сам чуо, и који по моме мишљењу нису добри. Најпоследне имам да кажем да су се једној школи учили и Јулијан Богоодетствинић и Василије Велики! Ово је одговор једном пону.

Лаза Илић — У чл. 11 Устава стоји да нико не може бити суђен, докле не буде надлежно саслушан. Као што сте могли из јучерање и прошле дебате чути, нико није горе прошао него ми чланови већине буџетског одбора.

Као члан тог одбора, ја сам узео реч, да у неколико и пре него, који су учињени тој већини буџетског одбора, а с друге стране да дам оправдања за моје гледиште и моје држање о извештају већине буџетског одбора.

Други говорник по овоме предмету г. Алимпије Васиљевић, изволео је у своме говору у опште да замери одбору што је на самоме буџету провео три месеца дана. Од новембра месеца па до 1 фебруара, истина је три месеца, али ако узмемо у рачун да је буџетски одбор отпочео свој посао 19-ог новембра и да је од 19 децембра до 17 јануара било ферје, онда излази равно месец и по дана. Дакле свега месец и по дана радио је буџетски одбор, а радио је прилежно и тачно.

Истина морам да признам, да смо се позабавили мало дуже, али тако исто требало би да и сва она господа, која замерају буџетском одбору, да признаду да у Србији никад до сада није био овакав велики буџет, као што је овај, кога сад видимо. Поред тога нама је, господо, учињена и једна неправда.

Ни један од досадањих говорника није био тако добар, нити толико искрен, да пред Скупштину изнесе праву суму целокупне уштеде, која је уштеда не изнесена у извештају одборске већине. Целокупна уштеда не износи на 600.000 дин., као што је напоменуо г. Алимпије Васиљевић, него износи по овом буџету, који је пред нама, и који је влада поднела, 1.260.104 дин. Не само то, него је г. Алимпије Васиљевић изволео напоменути, како смо ми уштедели на школе. Види се да је своју беседу г. Алимпије спремао пре распушта Скупштине и пре него што је овај извештај поднео пред Скупштину, а вас ја молим да узмете извештај одборске већине, и да нађете уштеду с министарства просвете, и онда ћете видети, да је буџетски одбор у овом извештају дао министру просвете, пошто нам је најпре поднео бројно стање наших основних школа, још 216,865-86 динара. Кад ово одузмемо од 228.282 дин. као што је буџетски одбор прво уштедио, излази онда из свега тога, да смо ми уштедели само 11.000 дин. а ја држим, да то није много и да треба ту своју погрешку и сам г. Алимпије да исправи. Да би доказао, да је буџетски одбор уштедио збиља толико, ви ћете се уверити из овога, ако нађете измене и допуне у буџету министарства правде, па се опоменете разговора г. Авакумовића, који је тврдио јуче у своме говору, да буџет минист. правде овако, како га је влада поднела, да нема партије на истражне судије. Од ове уштеде, која је у 1,260.000 дин. коју је учинио буџетски одбор већине, од те наше уштеде ми смо дали 122 хиљ. дин. на истражне судије, на писаре и на све остале потребе. Дакле из ове уштеде је буџетски одбор подмирио потребе на истражне судије.

Г. Јован Авакумовић напоменуо је, како смо ми дали још 200 хиљ. дин. на достојније заступање Србије на страни; то је истина, и доста и ова сума дата је из оне уштеде, коју је одбор учинио, а дата је по сопственој иницијативи одбора. Г. Авакумовић тако исто противан је томе, и ја немам ништа против тога, нека он и његови другови гледају против, ја као Зајечарац нећу да гласам против и шта више гласаћу за то, да ту суму од 500.000 дин. дамо министру иностранних дела за достојније заступање Србије на страни (Чује се: врло добро).

Г. Алимпије Васиљевић у почетку свога говора изволео је изразити своју бојазан и зебњу на то, како буџет из године у годину расте, а како и дефицит, и ако не расте, а оно га непрестано има. Кад је дошла савезна влада буџет је био од прилике 41 милион, а кад су дошли радикали, онда је нарастао још више, а сад још већи. Онда кад је дошла савезна влада г. Алимпије рече: било је наде у једног енергичног мин. финансија, у његов патриотизам, изгледало је као да ће сунце да огреје Србију. Међутим од онога доба од кад је наступила радикална владавина изгледа, да г. Алимпије Васиљевић постао неутешан и да је изгубио сваку наду, да ће што моћи бити; међутим што се мене тиче, ја држим да он то гледа са свога партиског гледишта, и ја нећу да понављам

оне наводе г. министра финансије, које је он изговорио: од куд то да буџет расту? Министар је рекао да је то за то, што је још у буџету ушао бруто приход од оних извора, које је радикална влада повратила, што је на сваки начин довољно, те да се разуму виши расходи. Г. Алимпије Васиљевић, каже, да се радује и да се нада, да ће један пут да се поправи наше финансијско стање, међутим он је једнако незадовољан са успехом рада. Г. министар финансије, очекујући од њега да по примеру каквог Калиостра или доктора Окса изврши неку чаробну операцију финансијску. (Жагор и смеј).

Ако сам што год погрешно, ја молим да ми се каже, председништво је ту, да ме опомене. (Чује се: није погрешно). Што се тиче садашње финансијске политике и рада, садашњег мин. финансије, о њему стоји оцена једнога првака либералне странке, који је стајао у много већем положају него г. Алимпије Васиљевић, и који се о раду нашег министра финансије изразио много повољније него г. Васиљевић. У даљем свом говору г. посланик окр. врањског — квалификовани — испричао је овде неколико прича. Кад такав један посланик и дугогодишњи државник може то да чини при начелном претресу буџета, нека је и мени допуштено, — који признајем да сам толико упознат са цифрама, и са финансијским питањем — да и ја проговорим неколико речи. Ми смо, господо, имали прилике да чујемо ту исту причу о Италији, коју је нама прошле године приликом претреса даbate изволео испричати г. Ст. Рибарац. Кад сам то чуо, мени је пало напамет она изрека народна, која каже: „У Солуну нара сомун, до Солуна сто сомун.“ Но то је важило и могло важити, докле није железница дошла у везу са Солуном, а од тада није истина, као што није истинито оно финансијско стање, које је представно посланик окр. врањског, и како га је представно, по што знамо да је председник министарства талијанског Криспијано због својих финансијских предлога. То је што се Италије тиче а о Русији, казао је, да је мудрим финансирањем министра Вишињградског финансијско стање направљено и да је избрисан из буџета дефицит. За то имам да наведем један готов пример, који доказује, да такво упоређење са нашим приликама не може имати места.

Вама је познато, да је наш бивши министар финансије г. Чедо Мијатовић, симпатичан с Бечом. Код њега је дошла један пут једна депутација српских занатлија и тражила да се занатлије заштите. Он им је на то рекао: како ћу да вас заштитим, кад ви морате признати, да немате довољно спреме и то је узрок за што наше занатлије не могу да напредују као што треба. На то је један од тих одговорио, да у Бечу има и бољих министара, него што је он.

Неки веле да је један занатлија приметно на казао: и у Бечу, има добрих министара али сте нам и ви добри. Према томе са овом причом излази то, да је разлика између Русије и њених финансија и између Србије и њених финансија.

Свој говор посланик за округ врањски завршио је овим речима: „Да се у извештају одборске већине огледа умна и материјална оскудица“. То су његове речи. Одкуд је та умна оскудица, лепо је извео г. Марко Петровић и на то се нећу да враћам. Одкуд је материјална оскудица, то је врло лепо разложио г. министар финансија, а за потврду доказа и разлога, позвао се на речи бив. Краља Милана, који је завршио свој говор, тиме да је казао да се земља налази на прагу банкротства. Према томе, и акс, као што каже г. министар, признајем да има ових погрешака, ми би имали да се пожалимо за умну оскудицу на либерале а за материјалну на напредњаке.

Ја сам готов са овим делом свога говора, а сад нека ми је допуштено, да се вратим првом говорнику г. Драгиши Станојевићу, који, у првом делу свога говора покушао да обавести Скупштину о њеном буџетском праву. Ја му на то могу бити само благодаран као члан скупштински, јер се он потрудио да докаже да је буџетско право, једно од највећих права Скупштине, да га нико не може да крши, па кад је уверио Скупштину, да она има право да прими или одбаца буџет, а да то мора бити тако, дакле кад је успео да увери

www.Skupstina.rs да она има право да одбаци буџет, онда је пао у ватру, љутно се мало и на свечан начин протестовао против свих зајмова и против дефицита, који износи, као што је он казао, за 4 милијуна више, но што је тврдио г. Авакумовић. С тога он заслужује назив српски Вилњеградски. Ово је ствар личног схватања, који ће у то да верује то је његова ствар. Међутим, говор г. Драгићини није произвео на мене ни најмање утиска таког, да би ја могао веровати да би он био у стању да уклони сваки дефицит и сваки зајам, који би био потребан, те да ми одговоримо нашим потребама и нашим дужностима.

Као члан буџетског одбора и прошлогодишње и ове Скупштине, нека ми је дозвољено да уверим своја два добра друга, поп Арсенија и Данила Јовановића, да у колико сам се могао да упознам са буџетом, није могуће сад штедњом постићи равнотежу у буџету, да се њом отклоне дефицити.

Као члан финансијског одбора не би могао да пристајем да се уштеди на министарству војном близу 3 милијуна дин. И ако у Уставу има један члан, који каже да ће војска бити бити онолика, колико се буџетом одреди, опет је буџет министарства војног сведен на 9 мил. дин. Ми смо опет окрњили мало и од те цифре, и према томе држим да је у неколико неправљено стање, које је било под краљем Миланом, када се највише трошило. Ја не могу да пристајем, као што кажем, да се учини велика уштеда на министарству војном, не с тога, као што је напоменуо посланик ужички, што ћу за то да наведем неке прилике и околности за разлог, но с тога, што нас поред два окружује још и трећи диндушманин. Можда ће ко од посланика пребацити и казати: шта смо ми, каква смо ми чињеница, зар ћемо ми решити источно питање? — То је истина да смо ми малени да решимо источно питање, али ја бих желео, да се оно ма кад решавало, не реши без нас, но да се води и онама рачуна. За то сам пристао да гласам да буџет министарства војног остане онакав какав је.

Ја као лекар не би могао пристајати на то, да се на санитетском фонду уштеди 80000 дин., као што је то учинио поштовани председник буџетског одбора г. Ранко Тајсић, тим пре, што знам како наш народ стоји са здрављем и што знам да после оних ратова, који редовно прате болести и несреће, не може да буде да се буџет санитетског фонда не пење, тим пре, кад имам уверења да се овде чак један посланик нашао побуђен да поднесе предлог, да се једна од најтежих болести спречи. Подвашајући тај предлог сигурно је посланик имао на уму, да за то треба средстава.

Тако исто, као члан финансијског одбора, не би могао да пристајем за то да се окрњи она сума, која је ушла као вишак у буџет министарства привреде. Јер и ако признајем као човек који живи у народу, да је материјално стање нашег народа жалосно, опет за то држим да ћемо с те стране подижући нашу привреду, наћи новог лека нашем болесном финансијском стању. У колико сам могао ја да разумем господ. министра финансија, кад је казао у колико има дефицита, да га има у толико, што немамо довољно организовано пореско чиновништво, — ја сам га разумео овако, да је он казао: не што се на може да наплати порез од сиротиње, него на против, да она равнотније плаћа порез а богаташи не плаћају на време. Као пример навео је сам Београд.

Дакле за то би требало да се увећа број чиновништва у неколико и зато је одборска већина буџетска мишљења, да се на пореске надзорнике да 50.000 динара више, него што је било у прошлогодишњем буџету.

Кад је била реч о адреси ја сам био тај, који сам изјавио, да је сматрам као *акат поверења влади; а и буџет тако исто сматрам*. Ја господи из опозиције не замерам са њиховог партијског гледишта што су овако силно противни били адреси, на ни томе што и на буџет, који је влада поднела тако јако навадају.

Пре него што свој говор завршио, нека ми је дозвољено да одговорим на неке ситне замерке, које су учинила нека господа из опозиције. Скоро сви без разлике осудили су то, што је буџет на пензионисање чиновника велики. И заиста је

он јако порастао и има доста младих пензионера, али ваља знати да се они повлаче из ранијих година и да није кривица до нас, што их има толико и таквих. Ви знате да је 80 и 81 године Скупштина дала на пречишћење судова 150.000 динара. Господа из опозиције казала су, да су многи пензионари млади; то ни ја не поричем али да они и ако су млади нису у свему способни доказ је тај, што је Народно Представништво *једнодушно и једногласно* вотирало ту суму влади, а оно је, слободно се може рећи, било *потпуни* израз народне воље.

Даље је г. Авакумовић замерио и напоменуо, како је Народна Скупштина троши 150.000 дин.

Господо, под радикалима а према новоме Уставу Скупштина *мора* да се држи само у Београду, а под либералима морала се са неких тајанствених назора партијских, сељакати из Београда у Ниш или Крагујевац, те су се плаћали селидбени трошкови, дијурне министрима и осталоме особљу скупштинекоме. И ту је она разлика у томе између нас и њих.

Ја, господо, кад свој глас дам за овакав пројекат буџета и кад сам потписао извештај одборске већине, нисам то учинио с тога, што су данашњи министри млади и лепп, ја то чиним једној влади, која је из туђинских руку одузела толико државних извора и која је доказала да ради на томе, да се ти извори развију и ојачају; ја то чиним оној влади, која је изјавила при првој својој беседи, да хоће праведну порезу, да терет државни распореди тако да имућнији и јачи плаћају више, него сиромаси људи, те да се пореска снага народа, као што један од говорника јуче рече, не искриви као „слепачко гудало“, у недостатку других разлога и других израза.

Даља је намера министра финансије да спречи уношење туђих производа у нашу земљу и тиме да се стане на пут, да се она сума новаца, која иде на страну за извесне потребе не износи више у иностранство и у туђину.

Дакле, господо, ја гласам за овај пројекат буџетски и тога ради, што видим да се буџетом министарства народне привреде иде на то, да се подигне једна грана наше производње, којом се бави сељак и велика маса нашега народа, и што се тиме хоће да експлоатише оно благо, које није само у севском мајдану, као што рече г. Авакумовић, него га има и на многим местима у нашој држави, те да се оно прерађује и корисно употребли.

Најзад на завршетку мога говора могу да изјавим, да и ове године има дефицита у државном буџету, али за то опет нема сумње, да је садања влада пошла тим путем да се дефицит смањује. И као посланик и као члан буџетског одбора нисам могао да тражим од владе, да се то изврши у ономе кратком времену, од кад постоји садашња влада и да тражим дакле, да се тај дефицит у две или три или четири године у велико смањи, или да се са свим избрише. Најзад на крају крајева да кажем, да је кредит садашње владе и буџет истина већи од пређашњих буџета, али нисам могао да видим ни једнога од садашњих министара који је сазидао куле и дворове, док у пређашња времена има их, који су зидали куле и палате, и ако је буџет био 19.000.000 дин. (Одобравање).

Стојан Рибарац — Господо, по замашају буџета, по по важности питања и по значају оних односа, које буџет у једној земљи расправља, сваки посланик треба да у томе питању каже своју реч, колико да одговори својој дужности, толико да употребли своје буџетско право контроле. Али ја после говора мога поштованог пријатеља Авакумовића, који је онако силно изнео карактер правога нашег финансијског стања и показао праву количину предстојећег дефицита, не би имао потребе да говорим, да није било поп Марка Петровића, који је јуче у своме говору казао нешто, што ме је управо принудило да устанем, да исправим заблуде, којих је у његовом говору пуно било.

Г. Марков говор у главном може се поделити на два дела: један је део оцена опште и финансијске политике пређашњег доба и либералне странке. Други је део врло блед

www.veku.com.rs
 УНИВЕРЗИТЕТ
 КУЛТУРАЈ за глорификовање прошлости и садашњости радикалне странке, а из свега тога излази његов закључак: да је све оно, што је било у овој земљи од пре 20 година до 22 фебруара 1889 год., да је било најружније а од то доба да је све само смцље и ковцље.

За то ја ћу да докажем да то не стоји. Ја нећу да идем ва њим чак у косовску битку, нећу да тражим кнеза Милоша, да тражим Карађорђа, него ћу да се задржим на најновије доба нашега државнога живота. Он је и сам узео то доба од смрти кнеза Михаила за главно посматрање своје, и казao да је тада настало „збуњено стање“ додајући одма после тога, ваљда и преко своје воље, да је у томе „збуњеноме стању“ ипак било *довољне гаранције за имовну и личну безбедност српских грађана*. Но што мени нарочито даје драгоцен података, то је оно лепо признање г. Марка Петровића, да су у томе добу пренесени са запада у Србију „болесни појмови.“ Ако уђемо у исцрпљиве тога, видећемо да узроци леже у тим „болесним појмовима“, који су са запада у то доба у нашу земљу пренесени.

Ми сви знамо да је после смрти кнеза Михаила доиста наступило растројство у нашим односима, али је то било са свим природно после онако великога губитка, какав беше смрт кнеза Михаила. А она социјалистичка пропаганда, која је почела да подгривава наш државни живот, која је порицала сам принцип државни и почела да убија онај витешки дух у народу, а да подиже и буја дух себичаштва, саможивости и грабежи — та пропаганда болесних и напнатих појмова, из којих води своје порекло радикална странка, то је растројство почела још на виши ступањ а заострила га социјализмом.

Владавина оног доба имала је огроман задатак и имала је пред собом двоструку борбу. Једну са елементима којима се — по традицијама тих елемената — није допадало стање после смрти кнеза Михаила. Другу са елементима, који су отпочели прихватати борбу под заставом тих „болесних појмова.“ И при свем том, при свим тим огромним сметњама, ондашња владавина успела је да учврсти одношаје земаљске, да обузда оне по традицијама — незадовољне елементе и да о ача поредак у нашој држави.

И упоредно са тим и у исто доба створени су и услови за напредак Србије и остварење њеног традиционалног и животног идеала. Пребачено је томе добу како је буџет тада „дремао на 11 милиона“, и г. Марко пита се у чуду, криво му је за што буџет још тада није био 57 милиона, па се у томе правцу хвата за израз мога пријатеља г. Живана Живановића, како му је овај признао да је Србија „застала за 50 год.“ Не знам у ком је смислу г. Живановић то рекао; али ако је рекао у оном смислу у ком је то говорио поп Марко, онда ни један ни други немају права. Ја господо, признајем, да донекле углед и кредит земље може да се мери по ступњу на коме се буџет налази. Могу да признам да ако буџет једне земље стоји на 100 000 000 да та земља може имати веће важности у својим спољним међународним односима, да има права тражити да јој се признаје већи кредит, али то само под једним условом, под условом: да *буџет одговара фактичном, правом стању привреде земаљске, да је основан на моћи народној да он може да поднесе све те државне обавезе*. Све што је противно томе, све је то изопачено, све је то — да кажем отворено, искрено — *лаж*. Није кредит и углед у томе, ако се повећава буџет а нарасте снага народа, а варод опада у свима правцима. За то ја и не могу да се начудим како је тако грубу погрешку могао учинити човек, који је за све време напредњаштва викао противу повећања буџета. (Поп Марко Петровић: у оном правцу). А кад је г. Марко теретио, опгуживао Народној Скупштини оно доба штедљивости, онда мислим да ништа друго није урадио, него да је порекао све своје опозиционарство противу напредњаштва.

Ја сам мало пре рекао, да је ондашњи поредак ствари у земљи, чувајући услове за економну стабилност Србије у исто доба стварао услове за извршење великих задатака србијиних. Понављам ово тога ради да дођем на ту тачку говора г. Маркова, у којој је поменуо „ратне успехе,“ „авантуре“ и све друго

што је после тога дошло. — И на све то имам да кажем, да живот једнога народа често пута не зависи од његове снаге него и од среће његове. И према томе ако се хоће да оцењује тај догађај из наше новије историје — *они први велики, свети ратови за ослобођење и независност — мислим да сваки родољуб има дужност да скине капу пред тим великим делом народним и у колико је либерална странка водила народ на томе великом путу части и дужности, онда пред тим делима либералне странке — мислим да сваки Србин треба да клекне пред жртвама, које су пале у томе великом делу народном*. Господо, после битке код Кане, кад је Ханибал потукао римску војску, римски сенат издао је заповест да Римљани не смеју очажавати, да ни једна римљанка не сме заукати. То је било онда, кад су Римљани били у највећој снази. Тако су Римљани чували дух народни од моралне малаксалости. А шта смо радили ми? После злокобне формуле да је један педаљ, једна бразда њиве дража од Босне и Херцеговине, после те злокобне формуле, која је израз опнатих болесних појмова са запада — *ми смо, г.ј. ви сте, ондашњи опозиционари* после једног неуспеха ратног у место да у народу сви подижемо дух отпора и освете, ви сте стали пред ондашње управљаче, па сте од њих тражили „*главу и мач*“ за то што није било успеха, као да га је морало бити и као да тај успех није зависио од ратне среће, — и ако су тада још Турци, били у нашој земљи.

Кад сам се дотакао овога догађаја тако узвишеног и свеог, оћу да поновим, да у свакој прилици треба да вршимо нашу дужност поштовања и пијетета према том великом покрету народном, а не да непрестано оцењујемо то дело језиком опадљаким, као што чините ви. Сматрам за дужност да поменем, да је тада било успеха; и ако га није било материјалнога физичкога, у чисто ратничком смислу, било га је у *смислу моралном, он је био у оном моралном дејству, који је тај нам подвиг произвео на неослобођену браћу, и којима су та наша браћа привезана највећим надањем на Србију*. У осталом то дело, први рат не може се ценити само за себе, него и оним што је последица његова; *и ако је либерална политика имала свој Бунис, она је имала и свој Ниш и Грделицу и своју Врању и своје Косово*. (Поп Марко Петровић: и Берлински уговор). Јест, признајем и берлински уговор.

У осталом, господо, чудно је то да један човек, који са тако мало промишљености оцењује то велико дело народно, да тај човек каже вако би се велики буџети лако могли поднети, кад би граница Србије ишла од Јадранског до Средиземног мора. То је тачка, то је исповост, којим и Марко долази у највећу противност са самим собом. Јер проширење граница наших не зависи од добре воље моје и поп Марка, нити зависи од тога, да ли ће ко да се насмеши на нас или да нас погледа по преко, него то зависи једино од нашега прегнућа и самопрегоревања, од употребе целокупне снаге нашег народа. Оцењујући општи значај либералне политике г. Марко је патетично узвикнуо, да *нам та политика за 12 година непрекидног рада није оставила никакву добра*. Господо, ја мислим, да се најблаже изразим, да то ако није ништа друго а оно је покушај, свакојако недостојан, да се изопаче догађаји, којих смо сви живи сведоци. Ја нећу да улазим, нећу да идем за њим, па да вам представљам сва дела те политике, али у колико се тичи предмета о коме је реч у Скупштини, ја ћу да вам представим само то, шта нам је та политика оставила у економском погледу. Још од пре 30 и неколико година опајало се економно опадање народно, опајало се велико, нагло задуживање народно, опајало се да су спекуланти и зеленаши, почели да експлоатишу цео народ, цео економни живот народни, па ако се хоће праведно да суди, онда се мора одаги правда ономе делу, којим је у то доба заштићен економни живот народа, делу које је учинило *да се сељаку не може продати кућа с плацем и 5 плугова земље за ду*.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)